

Comunități ignorate – cazul românilor din Kazahstan

Diana DIDĂ

Pe teritoriul spațiului ex-sovietic există numeroase comunități românești care par astăzi uitate. Printre acestea se distinge comunitatea românilor din Kazahstan care are, conform unui recensământ realizat acum mai bine de zece ani, circa 20 000 de suflete. Acești oameni au ajuns acolo fie ca urmare a unor migrații ce au avut loc în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea din toate cele trei provincii românești, fie ca urmare a deportărilor de după semnarea pactului Ribbentrop-Molotov, în logica politicii de desnaționalizare și de bolșevizare pe care puterea stalinistă a instituit-o. Din păcate, această politică și-a arătat roadele, mulți dintre membrii acestei comunități uitându-și limba și istoria. Cu ajutorul unor organizații se fac însă pași timizi spre retrezirea conștiinței lor naționale.

Cuvinte cheie: românii din Kazahstan, deportări, spațiul ex-sovietic, URSS

În atenția opiniei publice, ca și în cea a diverselor foruri formale și/sau guvernamentale se află comunitățile românești care se întind de-a lungul Europei, din Spania până în Republica Moldova, din Serbia până în Ucraina etc. Fie că vorbim despre comunități naționale „istorice”, aflate de secole pe teritoriul altor state, fie că vorbim de comunități românești constituite în modernitate, în special în epoca postcomunistă, ca urmare a migrațiilor impulsionate de factori economici și sociali, conaționalii noștri reprezintă centrul multor analize, cercetări, proiecte și alocări de resurse care, chiar și insuficiente fiind, au un caracter meritoriu și necesar.

În ciuda bunelor intenții ce i-au animat pe cei care și-au propus să dezvolte și să sprijine conștiința națională a celor din afara granițelor, au rămas în afara interesului public o serie de comunități de români mai puțin cunoscute. Aceste comunități aproape uitate se află îndeosebi pe teritoriul fostei Uniunii Sovietice, ca rod tragic al politicii de desnaționalizare și (mai apoi) de bolșevizare și a deportărilor în masă ce au însoțit constant acest tip de politică. În lucrarea

de față de interesează în special comunitatea românilor din Kazahstan, formată, conform unui recensământ din 1999, din circa 20 000 de persoane.

Originea comunităților românești din spațiul ex-sovietic

Așa cum arată fostul ambasador al României în Kazahstan, V. Soare, aceste comunități au, din punct de vedere constitutiv, două mari surse: migrația și deportarea. Aceste fenomene sociale au generat comunități românești în care se regăsesc rămășițe ale unor migrații românești de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, pe de-o parte, și elemente etnice ajunse aici ca urmare a mai multor valuri de deportări ale autorităților sovietice, desfășurate pe parcursul câtorva decenii¹, pe de altă parte.

Migrația românească în ceea ce numim astăzi drept „fostul spațiu sovietic” reprezintă un fenomen destul de vechi. El este pus în legătură mai ales cu contextul extrem de agitat al secolelor XVIII și XIX, când Principatele „cunosc valuri neîntrerupte de calamități de pe urma războaielor duse de marile puteri pe teritoriul lor (foamete, ciumă), care se adaugă regimului feudal și a regimului fiscal”², iar locuitorii din Transilvania și Banat „emigrează la rândul lor spre Rusia din cauze incluzând, alături de înăsprirea regimului feudal și a regimului fiscal, acțiunile de catolicizare și demilitarizare”³. Populația românească din *toate cele trei provincii istorice* se îndreaptă spre Ucraina și Rusia, unde întemeiază așezări ce păstrează multe dintre trăsăturile celor pe care le lăsase în urmă. Cei mai în vârstă cunosc încă limba română. Cei mai tineri însă, cei care au sub 35 de ani și sunt implicați activ în rețelele economice și sociale ale statului kazah, nu mai vorbesc româna, ci rusa⁴. (Fenomenul acesta se petrece în mod similar cam pe tot spațiul ex-sovietic, în toate comunitățile românești: cei tineri își uită limba și originea, cei mai în vârstă rămânând singurii păstrători ai identității strămoșești. În Ucraina, în Kârgâstan sau oriunde în fosta URSS, tinerii se integrează complet în societățile locale, având însă din ce în ce mai puține legături cu tot ceea ce înseamnă patria-mamă).

¹ Vasile Soare, „Prezența românilor în Kazahstan - istorie și destin”, <http://romaniidinkazahstan.info>

² Sanda Golopenția, în prefață la „Românii de la Est de Bug”, ed. Enciclopedică, București, 2006, p.VI

³ idem

⁴ V. Soare, „Stepa kazahă - pământ al făgăduinței pentru românii din Basarabia și Bucovina la sfârșit de secol XIX - început de secol XX”, www. <http://romaniidinkazahstan.info>

În ceea ce privește Kazahstanul, V. Soare consideră că migrația românească în acest spațiu ar începe la sfârșitul secolului XIX, având, cel puțin parțial, un caracter voluntar. Cei care ajung în acest spațiu ar fi provenit în special din Basarabia și Bucovina de Nord, ademeniți fiind de promisiunea împrumutării cu pământ⁵. Parte din ei se așează în sudul Rusiei, parte în nordul Kazahstanului. În ce măsură aceste mase de populație au legătură cu cele care se orientează spre Ucraina de „dincolo de Bug” în aceeași perioadă rămâne, credem noi, o întrebare. Sunt aceste două ramuri – cea ucraineană și cea kazaho-rusă - rodul aceluiași val migrațional? Această întrebare este cu atât mai pertinentă cu cât destinul lor identitar este relativ similar.

Și unii și alții se autopercep ca fiind mai degrabă moldoveni și nu români (fenomenul este cu atât mai curios pentru românii din Ucraina care erau, după cum am arătat, foarte eterogeni din punctul de vedere al originii lor, provenind și din Transilvania sau Banat, nu numai din Basarabia și din teritoriile „moldovenești”), având conștiința unei „identități” moldovenești distincte și în deplin acord cu ceea ce se vehiculează în tot spațiul ex-sovietic. Trebuie să arătăm, în mod ironic desigur, că lucrurile par să se îmbunătățească printre românii moldoveni din Kazahstan, căci, dacă înainte de 1989 nu exista niciun membru al acestor comunități care să se declare român, la recensământul din 1999 au existat totuși aproape 600 de persoane care să își asume această identitate.

Deportările, care reprezintă cea de-a doua cauză tragică a formării comunităților românești din Kazahstan, au început imediat după semnarea pactului Ribbentrop-Molotov, în logica politicii de desnaționalizare și de bolșevizare pe care puterea stalinistă a insuit-o. În fapt, au existat valuri de deportări succesive, care au început în 1941, când au fost ridicate și deportate aproape 14 000 de persoane. Crima lor a fost, conform autorităților sovietice, aceea de a fi membri ai unor „organizații contrarevoluționare și alte elemente antisovietice”⁶. Prin această sintagmă erau desemnați, credem noi, o serie de persoane care fuseseră membri ai partidelor românești istorice, autorități locale, cei care asiguraseră administrarea și securitatea teritoriului basarabean în perioada interbelică etc., adică toți aceia care aveau, direct sau

⁵ Vasile Soare, „Prezența românilor în Kazahstan - istorie și destin”, cf. sursa citată.

⁶ idem

indirect, legătură cu politicul și cu politica *statului român*. Era, așadar, primul pas prin care se încerca tăierea legăturilor dintre România și deja RSS Moldovenească, autoritatea și controlul social urmând a fi preluate de elemente „sănătoase” procomuniste.

A urmat apoi cel de-al doilea val de deportări, cel din 1949, căruia i-au căzut victime, pe lângă alți membri ai partidelor politice, persoanele care au fost catalogate drept „colaboraționiste” (filogermane sau filoromâne) sau cele care reprezentau „dușmanii de clasă”: chiaburii, moșierii etc. Mai bine de 7 000 de familii (numărul femeilor fiind substanțial mai mare decât cel al bărbaților – 14 033 față de 9 864, dar și 11 889 copii⁷), au fost deposedate de bunuri și au fost forțate să ia calea exilului. Celui de al treilea val de deportări din 1951 i-au căzut victime cei care făceau parte din secta religioasă a „Martorilor lui Iehova”, care au fost urmați un an mai târziu de alte elemente „antisovietice” religioase, dar și de restul „dușmanilor de clasă”, chiaburi și moșieri, care scăpaseră prin minune de valurile deportărilor anterioare.

Comunitatea românilor-moldoveni azi

Din păcate, foarte mulți dintre românii/moldovenii din Kazahstan și-au uitat limba. Programul de rusificare și sovietizare a dat roade, astfel încât foarte mulți dintre cei care aparțin acestor comunități vorbesc astăzi doar limba rusă. Despre România, despre originea lor etnică știu foarte puține lucruri și privesc această chestiune fie cu neîncredere, fie cu o largă curiozitate. Singura comunitate care pare a-și fi conservat identitatea etnică, tradițiile și spiritualitatea intacte este cea a Martorilor lui Iehova. Religia lor, conștiința diferenței pe care orice cult „sectant” o imprimă membrilor săi, au reprezentat în spațiul Kazahstanului factorii esențiali prin care membrii acestei comunități religioase au reușit să își mențină graiul moldovenesc. Ei vorbesc astăzi o limbă pură, nealterată, cu nimic diferită de cea a părinților și a bunicilor lor, aduși aici în multele valuri de deportări.

⁷ A se vedea și V. Soare, op. cit.

Este adevărat că în ultimele două decenii se încearcă timid a se trezi ființa națională a românilor din Kazahstan. În acest sens, s-au înființat o serie de organisme menite să asigure legătura dintre aceste comunități și România. Cea mai importantă dintre acestea este *Asociația Românilor-moldoveni din Kazahstan*, ale cărei baze au fost puse în 2003, la inițiativa lui Mihail Groza. Mai există, de asemenea, *Societatea Culturală Română Dacia* și *Societatea Culturală Română Bucovina*. Scopul acestor organisme este acela de a asigura, în măsura în care este posibil, legătura între comunitățile de români din Kazahstan și țara lor de origine. Mai mulți români din Kazahstan au ajuns astfel să ia contact direct cu țara și cu cultura în care s-au născut și s-au format bunicii și părinții lor, înainte ca autoritățile sovietice să îi trimită forțat în exil.

Fenomenul reînfrățirii etnice, al recunoașterii și reafirmării identității române a conaționalilor noștri din Kazahstan reprezintă însă un fenomen care se produce lent și insidios. Abia în 2008 s-a reușit aducerea în România a unui grup de români din Kazahstan și Kârgistan, grup căruia *Departamentul pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni* din cadrul *Ministerului Afacerilor Externe* i-a facilitat vizitarea mai multor orașe și obiective turistice naționale⁸. În cadrul acestui proiect al DRRP, care avea ca scop propus consolidarea și construirea „de punți de legătură cu comunitățile din afara granițelor”⁹, s-au vizitat o serie de obiective turistice de interes național cum sunt Muzeul Țăranului Român, Muzeul Național Cotroceni, Palatul Parlamentului și mai multe mănăstiri din Moldova.

Intensificarea legăturilor cu comunitatea românească din spațiul ex-sovietic este absolut necesară. Românii din aceste zone trebuie reintegrați măcar spiritual în țara de origine, chiar dacă social sau material ei și-au găsit poate rostul la mii de kilometri de România. Ei și statele din care fac parte alacătuiesc acea unitate geopolitică pe care Anton Golopenția o numea *mediul politic* al unui stat. Grupurile acestea de „cosângeni” aflate peste graniță „pot deveni meterezele acestor granițe (...), terenul de legătură cu națiunea străină care le adăpostește în caz că sunt mai departe”¹⁰. Mai departe, Golopenția arăta că „națiunea nu se confundă cu unitatea net conturată între granițele Statului ei. Orice națiune se prelungește dincolo de

⁸ Sursa: Ministerul Afacerilor Externe, www.mae.ro

⁹ Idem

¹⁰ Aton Golopenția, „Contribuția științelor sociale la conducerea politicii externe”, în rev. Sociologie Românească, nr. 5-6, mai-iunie, 1937, p.195

granițele organizării ei politice. (...) Fiecare din aceste prelungiri sporește puterea și posibilitățile de afirmare în lume a unei națiuni”¹¹. Statul român trebuie să se preocupe așadar și de acești români, cu atât mai mult cu cât ei reprezintă, așa cum o afirmă un alt interbelic, „avanposturile unei expansiuni spirituale și economice”¹². Această idee are, trebuie să recunoaștem, un caracter extrem de actual. Statele care au înțeles din timp că expansiunea și cucerirea altor state nu se realizează doar pe calea armelor ci și a culturii și economiei au avut mult de câștigat. În zilele noastre, acestea sunt cele care se bucură de cel mai mare prestigiu și apreciere pe scena internațională.

Forgotten Communities – Romanians in Kazakhstan

On ex-sovietic territory there are many Romanian communities. Some of them seem to be forgotten by us and by our authorities. Among this, we can distinguish the Romanian community from Kazakhstan which counts more than 20 000 peoples. Some of them arrived in this country in the 17th and 18th centuries, as a result of migration from all Romanian provinces. Others were deported here after the Ribbentrop-Molotov Pact, as a consequence of denationalization politics promoted by the Soviet Russia's political power. Unfortunately, this kind of politics had good results: today, many people belonging to Romanian community from Kazakhstan forgot their native language and their national history. But a few nonprofit organizations from Romania and Kazakhstan try to wake up their national consciousness.

Tags: Romanians in Kazakhstan, deportations, Soviet Russia

¹¹ Idem

¹² Forea Florescu – „Tăcerea în privința românilor de peste hotare”, în Sociologie Românească, an II, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1937, p.532-533